

Карел Чапек

Голка

Перекладач: Юрій Лісняк

Джерело: З книги: Чапек К. Війна з саламандрами. Роман. Мати. П'єса. Оповідання.— К.:Дніпро, 1978

— Я ніколи не мав діла з судами, — почав пан Костелецький, — але мушу сказати, що мені в них дуже подобається надзвичайна скрупульозність, усі оті тонкощі, яких там дотримуються, навіть коли справа щербатого мідяка не варта. Це, бачте, викликає довіру до правосуддя. Коли у Феміди в руках терези, то хай уже вони будуть аптекарські, а коли меч — хай він буде гострий, як бритва.

Пригадується мені такий цікавий випадок, що стався на нашій вулиці.

Одна двірничка, Машкова на прізвище, купила в сусідній крамничці булочку, а як надкусила її, раптом щось шпигнуло їй у піднебіння. Вона пальці в рот — і виймає... голку. Вона зразу тільки сторопіла, а потім перелякалась: "Господи, адже ж я могла цю голку проковтнути, і вона б мені проколола кишки! А це видима смерть. Ні, я так цього не подарую! Треба дізнатися, який паскудник устроїв у булочку голку!" І віднесла ту голку разом з недоїденою булочкою до поліції.

Там допитали крамаря, допитали й пекаря, що пік ті булочки, але, звісна річ, жоден до голки не признався. Потім поліція передала всю справу до суду, бо за такі речі є, щоб ви знали, стаття про "легке тілесне ушкодження". Слідчий, якому припала справа, — такий собі сумлінний, доскіпливий служака — знову допитав крамаря й пекаря; обидва божились і присягалися, що у них голка не могла попасти в булочку. Слідчий сховався до крамнички і з'ясував, що голки там не продаються.

Потім він пішов до пекарні подивитись, як печуть булки; цілу ніч просидів там, дивлячись, як місять тісто, як воно підходить, як топлять піч, ліплять булочки й садовлять їх у піч, а перегода виймають, зарум'янені, аж золотаві. В такий спосіб він з'ясував, що у випіканні булок голки не вживаються...

Ви не повірите, яке це прекрасне діло — пекти булочки, а особливо хліб. Мій небіжчик дідусь держав пекарню, то я вже знаю. Бачте, у печінні хліба є два чи три великих, майже священних таїнства. Перше — коли вчиняють опару. Учиняють її в діжі, і там, під покришкою, відбувається таємниче перетворення; за якийсь час із борошна й води робиться жива опара. Далі кописткою місять тісто; це знов же скидається на ритуальний танець. Потім діжу накривають полотниною й дають тістові підійти. Це друге таємниче перетворення — коли тісто велично підіймається, пухне, а ти не смієш підняти полотнину й зазирнути... Це, знаєте, щось таке прекрасне й дивне, як вагітність. Мені завжди здавалося, ніби в діжі є щось від жінки. А третє таїнство — це саме печіння, все те, що стається в печі з м'яким, блідим тістом. Виймете потім із печі золотаво-брунатну хлібину, а вона ж пахне — боже милий, навіть від немовляти не може пахнути приємніше. Диво дивне! Мені здається, під час усіх перетворень у пекарнях годилось би дзвонити в дзвони, мов у церкві, коли освячують дари.

Та вернімось до тієї голки. Отже, слідчий зайшов у глухий кут; але не з тих він був, щоб відступитись, прикрити справу. Взяв він ту голку й послав до хімічного інституту — хай там з'ясують, чи голка попала вже в готову булочку, чи в тісто. Він, той слідчий, був просто схибнутий на науковій експертизі.

А в інституті працював тоді такий професор Угер, страшенно вчений чоловіча з пишною бородою. Як принесли йому ту голку, він почав лаятись на всі заставки: мовляв, чого лиш ті криміналісти не жадають від нього! Ось недавно прислали нутрощі, такі гнилі, що навіть прозектор не міг витримати; і взагалі, що має робити хімічний інститут із якоюсь там голкою? Та потім, розміркувавши, він сам зацікавився нею — звісно, з

наукового погляду. "А й справді, — сказав він, — мабуть, із металом стаються якісь зміни, коли він попаде в тісто або й пропечеться в ньому. Коли тісто кисне, в ньому утворюються кислоти, під час випікання теж відбувається щось, і все воно може якось вплинути на голку, роз'їсти її поверхню, а це можна з'ясувати під мікроскопом".

І взявся до праці.

Насамперед він закупив кількасот різних голок — і новеньких, і більш чи менш поіржавілих — і заходився пекти в інституті булочки. Одні голки він поклав у опару, щоб з'ясувати, як впливає на них процес заквашування. Другі — в щойно замішене тісто, треті — в таке, що тільки підходило, четверті — в те, що вже підійшло. Далі помістив їх у булки перед саджанням у піч, потім — під час випікання. А врешті настромляв їх у ще гарячі булочки й у вже охололі. А тоді задля контролю ще раз повторив усю ту серію спроб. Одне слово, в усьому хімічному інституті цілих два тижні тільки те й робили, що пекли булочки з голками. Професор, доцент, чотири асистенти й служник день у день замішували тісто, випікали булочки, а потім під мікроскопом досліджували й порівнювали вийняті з них голки. На це пішов ще тиждень, але врешті з'ясували точно, що прислана для експертизи голка попала в уже спечену булочку, бо під мікроскопом вона цілком відповідала дослідним голкам, устромленим у готові булки.

На підставі цього висновку слідчий вирішив, що голка попала до булочки або в крамниці, або дорогою з пекарні до крамниці. І тоді пекар задав: ненечко, таж він якраз того дня вигнав з роботи учня, що розносив у кошику булки! Хлопця викликали, і він признався, що встромив ту голку в булочку із злості на хазяїна. Як неповнолітній, він відбувся попередженням, але пекаря умовно оштрафували на п'ятдесят крон, бо він відповідає за свій персонал. Оце вам приклад, яке точне й ретельне правосуддя.

Але в цій історії буї ще один бік. Не знаю, чого воно так, але є в нас, чоловіках, якась особлива амбіція, чи впертість, чи що; одне слово, коли

в хімічному інституті почали пекти ті спробні булочки, то хіміки взяли собі в голову, що повинні пекти їх добре. Спочатку траплялося всяк: були і глевкуваті, і зверху непоказні; але чим далі, тим вони виходили кращі. Врешті їх стали посипати маком, сіллю і кмином, а робили так гарно, що любо глянути. А потім ті науковці хвалилися, що таких смачних, хрумких і гарно випечених булок, як у хімічному інституті, не знайдете в усій Празі.

— Ви називаєте це впертістю, пане Костелецький, — підхопив пан Лелек, — а мені здається, тут є щось від спорту — розумієте, прагнення досягти вершини. І цікавить справжнього чоловіка, власне, не результат; він, можливо, не вартий нічого. Ні, його вабить сама гра, пов'язаний з нею азарт. Я поясню вам прикладом, хоч ви, мабуть, скажете, що це дурниця і зовсім сюди не стосується.

Одне слово, коли я ще служив у бухгалтерії й складав піврічні балансові звіти, часом траплялось, що цифри не сходилися; так, якимось у касі не вистачило трьох гелерів. Звісно, я б міг просто покласти в касу свої три гелери, та й по всьому; та це вже порушення правил гри. З бухгалтерського погляду так буде неспортивно. Треба знайти, в котрому з чотирнадцяти тисяч записів є помилка. І знаєте, коли я брався за баланд мені завжди хотілося, щоб там виявилась така помилка.

Тоді я зоставався на роботі часом і цілу ніч: накладу перед собою цілий стос бухгалтерських книг — і починаю. І от яке диво: ті колонки цифр ставали для мене чимось матеріальним. Часом мені уявлялось, ніби я спинаюся по тих числах угору, як на круту скелю; або спускаюся по них, мов по щаблях, у глибоку шахту. А інколи я почував себе мисливцем, що продирається крізь хащі цифр, полюючи на рідкісного й полохливого звіра — оті самі три гелери. А то ще здавалось, ніби я детектив і чатую в темряві за рогом вулиці, тисячі постатей проминають мене, а я дожидаю, щоб ухопити за комір того злодюжку — бухгалтерську помилку. А іншим разом увиждалося, ніби я сиджу над річкою з вудкою в руці: ось зараз смикну за вудлище, і... спіймалась, капосна! Але найчастіше мені було так, ніби я з рушницею на плечі йду по заросених кущиках чорниць то на гору, то в діл; так мені було радісно від отого відчуття руху й сили, така

дивна воля й наснага окрилювали мене, наче я переживав якусь надзвичайну пригоду. Я міг цілі ночі ганятися за тими трьома гелерами, а коли нарешті виловлював їх, то мені й на думку не спадало, що це така мізерія; то була для мене мисливська здобич, і я йшов додому, щасливий, як переможець, і трохи-трохи не падав у ліжку прямо в черевиках. Оце й усе.